

ЛИЦАРІ РІДНОГО КРАЮ

Січово-стрілецька традиція
в історії, культурі та мистецтві
України ХХ століття

**ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
та Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса
Національної академії наук України
Коломийський педагогічний коледж
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Управління освіти і науки Івано-Франківської обласної державної адміністрації
Головне управління туризму і культури
Івано-Франківської обласної державної адміністрації
Коломийська районна державна адміністрація
Коломийська міська рада
Коломийський осередок Наукового Товариства імені Шевченка

**ЛИЦАРІ РІДНОГО КРАЮ:
СІЧОВО-СТРІЛЕЦЬКА ТРАДИЦІЯ
В ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРІ ТА МИСТЕЦТВІ
УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

*Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції,
присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху
в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу,
голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського (1864–1941)*

Коломия, 17 травня 2007 року

Упорядкування та редакція
Івана Монолатія

*Видавничо-поліграфічне товариство «Вік»
Коломия 2007*

Зміст

Від редактора.....	6
Ігор Срібняк. Різьбярі історичних скрижалей української нації.....	7

Передумови визвольного чину українців у Галичині

Іван Монолатій. Образ власного війська у становленні українського національного руху	9
Микола Вітенко. Польська молодь Галичини (1848 р. — початок ХХ ст.).....	34
Василь Зварич. Кирило Трильовський та його оточення як фундатори національного відродження в Галичині початку ХХ століття	41
Ігор Гурак. Українське студентство та процес формування стрілецьких товариств напередодні Першої світової війни.....	45
Сергій Адамович. Участь Союзу Визволення України в розбудові українського січового стрілецтва	53
Ірина Кучера. Суспільно-політична і культурно-релігійна діяльність російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині в роки Першої світової війни	62

Українські Січові Стрільці в новітній історії України

Володимир Великий. Українські Січові Стрільці — військово-політичний феномен національного відродження	69
Микола Лазарович. Культурницька та просвітня праця Легіону Українських Січових Стрільців під час Першої світової війни.....	75
Юрій Плекан. Духовне життя в Коші Легіону УСС	83

Коломийщина в історії Визвольних змагань українського народу

Олександр Добржанський, Микола Гуйванюк. Пожежно-гімнастичні товариства «Січ» Коломийщини як предтеча січового стрілецтва	85
Петро Костючок. Січово-стрілецька традиція на Гуцульщині на початку ХХ ст: локальний аспект національного усвідомлення.....	91
Василь Глаголюк. Передумови виникнення українського січового стрілецтва. Подвижництво Кирила Трильовського	95
Степан Андрійшин. Молодь Коломийщини у національно-визвольних змаганнях.....	108
Микола Васильчук. Видавнича справа в Коломиї у період ЗУНР-УНР.....	115
Мар'яна Міщук, Андрій Міщук. Теоретичні та практичні засади організаційної діяльності Української радикальної партії — Української партії соціалістів-революціонерів	121

Стрілецька традиція в національній культурі України

Валерій Ковтун. Літописці боротьби за волю України	128
Василь Витвицький. Стрілецька пісня.....	131
Любомир Лехник. Пісні Українських Січових Стрільців як внесок у національну культуру	138
Ірина Таран. Внесок Січових Стрільців у розвиток української музичної культури	146
Олександра Дідик. Життєвий і мистецький шлях славетного земляка Ярослава Барнича	152
Микола Савчук. Стрілецька тема в українській сміховій культурі.....	160

<i>Ігор Коваль, Юрій Юсипчук. Кривавий шлях до Українських Атен (Українські Січові Стрільці — українознавці, митці, археологи)</i>	164
<i>Володимир Качкан. Сурмач січового стрілецтва (повернення Романа Купчинського)..</i>	169
<i>Ігор Набитович. Мотиви визвольної боротьби у художній творчості Леоніда Мосендза.....</i>	183
<i>Тетяна Левицька. Світ австрійського офіцерства у романі Йозефа Рота «Марш Радецького»</i>	197
<i>Лілія Шологон. Публіцистична та епістолярна спадщина Василя Стефаника як джерело до вивчення національно-культурного життя українців Галичини (кінець XIX — 30-ті роки XX ст.).....</i>	208

Мілітаристика

<i>Двоєдина імперія — двоєдине військо: особливості австро-угорської армії</i>	216
<i>Юрій Довган. Бойовий одяг Українського Легіону в роки Першої світової війни</i>	238
<i>Іван Монолатій. «Коли не стане армії, то нема ніякого вигляду на удержання нашої держави...» (Австрійські військовики у Визвольних змаганнях галицьких українців).....</i>	244
<i>Олексій Вишиванюк. Історія Визвольних змагань у працях істориків української діаспори</i>	248
<i>Олександр Новосолов. Румунський мілітаризм та українське питання міжвоєнного періоду</i>	252

Персоналії

<i>Лариса Стрельська. До життєпису Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного).....</i>	261
<i>Мемуари Вільгельма Габсбурга, полковника УСС. Автобіографія</i>	265
<i>Іван Монолатій. «Не забувайте та пишіть але багато...» (Написи на стрілецьких листівках як джерело до усної історії Визвольних змагань українського народу) .</i>	280
<i>Микола Чабан. «Гість з Запоріжжя»: згадаймо Федора Сторубля</i>	287
<i>Лілія Бурачок. Осип Назарук та українське січове стрілецтво</i>	291
<i>Петро Арсенич. Командант Гуцульського куріня Григорій Голинський-Гурбич</i>	297
<i>Михайло Рудковський. Де гриміли бої... ..</i>	303

Наші автори.....	306
-------------------------	------------

Доктор Степан Ріпецький згодом напише, що січова організація, січова ідея, січова пісня, січові звичаї — все це з'явилося на початку століття і було фундаментом національного відродження [2,39].

Годі переоцінити значення «Січей» у розвитку соціально-політичного руху українського народу. Використовуючи національні традиції, організаторам «Січей» вдалося значно підвищити рівень фізичної культури та допомогти усвідомити значення фізичного виховання у житті кожної людини і в житті цілої нації. Водночас «Січ» була сприятливою формою національно-патріотичного виховання. З середовища «Соколів», «Січей», «Пласту» вийшли Українські Січові Стрільці — основа Української Галицької Армії [8,132]. У тому, що український вояк у часи Визвольних змагань був натхненний ідеєю української державності, сумлінно і жертвовно виконував свій обов'язок, здобув найвищу вдячність і пам'ять нащадків, — велика заслуга Кирила Трильовського і створених ним «Січей» [7,48].

1. Міхновський М. Самостійна Україна // Україна проти Москви. — 1955.
2. Різник Л. Січовий батько // Літопис червоної калини. 1992. — №2, 3.
3. Ріпецький С. Українське січове стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. — Нью-Йорк: Червона калина, 1956.
4. Українські січові стрільці. — Львів: Слово, 1991.
5. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. — Т. 1. — 1983.
6. Футулуйчук В. Українська Галицька армія: військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918-1920). — Донецьк-Львів: Східний видавничий дім, 2000.
7. Якимович Б. «Гей, «Січ» іде, красен мак цвіте...». — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000.
8. Якимович Б. Збройні сили України: нарис історії. — Львів, 1996.

Ігор Гурак (Івано-Франківськ)

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО ТА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ СТРІЛЕЦЬКИХ ТОВАРИСТВ НАПЕРЕДІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У останніх десятиліттях XIX ст. намітився важливий перелом у європейській міждержавній політиці. Поразка французів у Франко-пруській війні, об'єднання Німеччини «залізним канцлером» Отто Бісмарком ознаменували початок перерозподілу сфер впливу на континенті.

Для ще більшого посилення своїх позицій в Європі, Німеччина у 1879 та 1883 рр. уклала договори із Австро-Угорщиною та Італією. Такий перебіг подій підштовхнув до зближення Російську імперію та Францію, внаслідок чого у 1891р. між ними був укладений союз. У 1904 та 1907 рр. договори із цими державами уклала Великобританія, яка почала вбачати у зростаючій Німеччині конкурента її світовому лідерству. Таким чином, були сформовані два протиборствуючі табори, котрі нарощували свій військовий потенціал, готуючись до майбутнього конфлікту.

Російські великодержавні кола турбувало посилення Німеччини, однак більш близькими, а як наслідок, більш болючими для царату були процеси, пов'язані із Габсбургами. Австро-російське протистояння до 90-х рр. XIX ст. розгорталось, насамперед, навколо впливу на Балканах. Згодом суперечності посилилися в результаті актуалізації українського питання. Відносно ліберальний режим в Австро-Угорщині дозволив місцевому українству, хоча повільно, однак все ж досягнути певних успіхів у боротьбі за свої права. Тим часом щораз сильніший наступ царату на прагнення українського громадянства по другий бік Збруча десонував із процесами на західноукраїнських землях.

Російський уряд розумів, які наслідки для імперії може мати вільний розвиток українського національного життя в Австро-Угорській імперії. Величезні кошти, витрачені на підтримку проросійськи налаштованих сил, також не дали очікуваних результатів. Москвофільський вплив на тлі зростаючого українства у Галичині та Буковині був незначним. На початку ХХ ст. в офіційних російських колах зросло переконання, що Австрія свідомо підтримує рух русинів, щоб здобути прихильність наддніпрянських українців. Висловлювалися навіть думки, що Австро-Угорщина та Німеччина виношують плани щодо відділення Наддніпрянщини від Росії та утворення з неї української держави під керівництвом одного із представників династії Габсбургів. Хвилювання підсилювалося появою у європейських засобах масової інформації щораз більшої кількості матеріалів, присвячених українському питанню¹.

Особливо зросла напруга восени 1912 р. У жовтні цього року після поразки Туреччини у війні з Італією, проти неї виступили об'єднані в союз Болгарія, Сербія, Греція та Чорногорія. І хоча туркам вдалося розгромити військо останньої держави, проте поразки від сербів та болгар змусили їх відійти до укріпленої лінії поблизу Константинополя. За такої ситуації Австро-Угорщина зосередила свої війська біля сербського кордону, в будь-який момент у конфлікт могла втрутитися Росія².

Останні події на півдні Європи і особливо загострення стосунків між Австро-Угорщиною та Російською імперією давали підстави припускати, що в найближчому часі між ними відбудеться збройний конфлікт³. Тож перед українським суспільством, у тому числі представниками студентської молоді постало питання — яку із сторін підтримати на випадок війни?

Відповідне проблема була предметом обговорення Другого всеукраїнського з'їзду студентської молоді, що проходив у липні 1913 р. Тут студенти зійшлися на думці, що у майбутньому протистоянні слід підтримати Австро-Угорську імперію, а це в свою чергу може дозволити українцям отримати самостійність⁴. Після виступу з цього питання Дмитра Донцова, який представляв українську молодь Російської імперії, було ухвалено: «З огляду на те, що ні українська політика російського уряду, а ні українська політика російського лібералізму, зараженого імперіалістичними ідеями «великої Росії» ... ні загарбницькі плани царату що до Галичини, не лишають жодної надії на можливість нормального і спокійного розвою для нашої нації в межах Російської імперії, ба навіть у Галичині ... з огляду на те, що розвиток Австрії, де живе значна частина нашого народу, в напрямі федерації вільних націй створює з неї природній центр політичної гравітації нашої нації ... з огляду на те, що теперішня міжнародна ситуація ... як найліпше сприяє поєднанню українського питання з питанням міжнародної політики, вважаємо конечним боротися за програму політичного сепаратизму від Росії...»⁵. Далі підкреслювалося, що засобами, котрі мали б служити наміченій меті, студентство вважає боротьбу із проросійськими впливами у Галичині, якнайширшу агітацію за відокремлення українських територій від Росії, а також військове виховання молоді. Зауважимо, що окрім положення про військове виховання всі інші резолюції були схвалені одноголосно⁶.

Перші два пункти були традиційними для основної маси студентів (крім тих її представників, що гуртувалися у товаристві «Друг»), які в той час особливо різко виступали проти будь-якої співпраці з проросійськи налаштованими діячами. У той же час не таким однозначним було відношення молоді, як і зрештою всього галицького українського суспільства, до проблеми військового виховання. В українських політиків

* У той час русини під самостійністю розуміли перебування українських земель у складі Австро-Угорщини на правах федеративної складової.

було досить упереджене ставлення до всього, що пов'язувалося з армією та війною⁷. Навіть, коли 7 грудня 1912 р. представники українських політичних партій висловилися за те, щоб на випадок конфлікту між Росією та Австро-Угорщиною стати на бік останньої держави, у наступний період тільки окремі діячі намагалися якимось чином підготуватися до нього⁸.

Володимир Темницький у праці «Українські Січові Стрільці», написаній у 1915 р., аналізуючи ситуацію, зауважував, що вона є закономірною. Порівнюючи український та польський визвольні рухи, він вказував: «Майже немає польських родин, в якій би не було борців 31 і 63 років. Боротьба за самостійність Польщі це не спомин, не традиції записані на пожовклих від старості документах, але щось близьке. Скільки з нинішніх польських Легіонерів бавилося в дитинстві зброєю вищербленою на кістках російських жовнірів, скільки разом з молоком матері ссало її гіркі сльози, якими оплакувала втрату мужа, батька чи брата ... А українська кров за волю України проливалася так давно, що нинішнє покоління знає про це лише з книжок ... Сама ідея державної самостійності України — це у нас українців плід політично-економічних роздумів, логічних висновків цілого ряду економічних, суспільних і політичних тез»⁹.

Серед галицької інтелігенції практично тільки студенти здійснювали реальні кроки спрямовані на підготовку до можливого протистояння¹⁰. Однак і в середовищі цієї частини молоді не було єдиного погляду на цю проблему та відповідно військове виховання. У кінці 1912 — на початку 1913 рр. з цього приводу на різного роду зборах відбувалися жваві дискусії. Так, ця тема обговорювалася на вечорі, влаштованому II секцією Українського студентського союзу 20 жовтня 1912 р. Безпосередня учасниця подій, а пізніше активна представниця стрілецького руху Олена Степанів (у окремих працях її прізвище подається як Степаненко) згадувала: «На дискусійному вечорі «Під нинішню хвилю», влаштованому II.С.С.С./III Секція Студентського Союзу/ дня 230 жовтня зійшлися між собою дві протилежні течії: одна бачила в балканських подіях можливість збройного айстро-російського конфлікту і вірила, що українська молодь зможе утворити окремі мілітарну одиницю в ім'я боротьби за самостійну українську державу; друга, якої представником були старші студенті, висловлювалася, що про справу української державності дається гарно говорити в кав'ярні при чорній каві»¹¹.

Об'єктом суперечок ця проблема була на зборах Українського студентського союзу 15 грудня 1912 р. та 3 квітня 1913 р., а також на вже згаданому Другому всеукраїнському студентському з'їзді. У ході дискусій у студентському середовищі відбувся поділ на прихильників та противників військового навчання серед молоді¹². Василь Генік, Омелян Кучерішка, Іван Жила, Іван Чмола, Богдан Гнатевич, Василь Дзіковський, Роман Дашкевич, Степан та Ярослав Индишевські, Юліан Охримович та інші студенти, що в основному належали або були симпатиками II секції Українського студентського союзу вважали військове виховання молоді своєчасним і навіть необхідним¹³. Їхні противники стверджували, що утворення самостійної української держави — це справа далекого майбутнього і щоб її реалізувати, потрібно в першу чергу вчитися та творити «культурні цінності»¹⁴ (на той час студент львівського університету, а пізніше командир окремого корпусу січових стрільців та видатний стрілецький історик Осип Думін вказував, що таку позицію відстоювала частина студентства, котра належала до національно-демократичної течії¹⁵). На загальних зборах Українського студентського союзу 3 квітня 1913 р. представники цієї групи навіть висловлювали думку, що «мілітарно-революційна організація» між галицькими українцями є передчасною, а можливо навіть шкідливою¹⁶. Олена Степанів зазначає, що існувала ще одна група студентів націонал-демократичного табору, згуртованих у IV секції Українського студентського союзу, які займали вичікувальне становище. Вони

«...цікавилися більше політичними подіями дня у краї, деякі працювали пильно у повіті, як у читальнях, так і партійних організаціях...». До цих осіб Степанів відносила Володимира Пежанського, Івана Бабія, Юрія Пеленського, Демяна Поповича, Юліана Чайківського, Івана Савицького, Степана Біляка і що дивно Євгена — Коновальця¹⁷. Однак попри всі протиріччя та протистояння між молоддю поступово агітація у «Відгуках», реферати Івана Чмоли, а також складна міжнародна ситуація¹⁸ підштовхнули студентів активізувати діяльність, орієнтовану на військове виховання.

Ще одним подразником у цій справі служили польські військові організації, які за почином Юзефа Пілсудського поширилися по всій Галичині і являли собою потенційну загрозу для майбутнього українців. Так, військово-спортивна стрілецька організація «Związek strzelców» («Союз стрільців»), заснована 1910 р. у Львові, стала головною базою для підготовки кадрових офіцерів для майбутніх польських збройних сил. Поляки мали також кілька своїх військових шкіл та проводили регулярні маневри на полігонах Львові та Кракова¹⁹. Отож не випадково Олена Степанів у статті «На тему військового образования» зазначала: «Можливість австрійсько-російської війни, гроза того, що війна вестиметься на нашій терені, безнастанні приготування зі сторони Поляків ... все то казало призадуматись і нам над собою і над своїм евентуальним становищем...»²⁰. В результаті, як вже згадувалося, на Другому всеукраїнському студентському з'їзді більшість присутніх підтримала ідею військової підготовки молоді²¹.

Перші кроки на шляху військового навчання було здійснено у пластовому гуртку, організованому Іваном Чмолою при підтримці інших слухачів Львівського університету Романа Сушка, Олени Степанів, Г.Дмитренка та студента хімічного факультету Вищої політехнічної школи Петра Франка²², а в недалекому майбутньому — викладача Коломийської гімназії. Створений ще до початку громадської дискусії стосовно військового навчання восени 1911 р., гурток об'єднував студентів та учнів середніх шкіл. Як зауважує дослідник Володимир Окаринський, у гуртку Івана Чмоли велася більше військова ніж пластова робота. Пластуни ознайомлювалися із будовою гвинтівки («кріса») системи Манліхера, вчилися стріляти з різних видів зброї, робили вправи з пластовими палицями, гвинтівками, займалися картографією, закладанням телефонів, копанням військових ровів, сигналізацією тощо²³.

Галицька молодь масово включилася у розбудову пластового руху. Знаковим є те, що до початку Першої світової війни, тобто менше як за три роки у Галичині нараховувалося 34 пластових гуртки, що об'єднували 1700 осіб²⁴. При цьому варто відзначити, що діяльність таємних військових організацій стала одним із чинників, котрий підштовхнув українську громадськість Східної Галичини до дискусії щодо майбутнього національного руху²⁵. Підсумовуючи значення діяльності пластового гуртка, дослідник стрілецького руху та старшина Легіону Українських січових стрільців Степан Ріпецький зазначав: «Проіснувавши один рік, до осені 1912 року — цей гурток виконав дуже трудну і важку піонерську працю в ділянці, якої змістом від довгих-довгих літ у нас ніхто не інтересувався. Він передав цінний досвід своєї недовгої праці комітетові академічної молоді та січовій організації, до рук яких перейшла ініціатива подальшої розбудови мілітарної організації»²⁶.

У 1912 р. Іван Чмола спільно із «пластунами» Омеляном Кучерішкою, Василем Кучабським, Юліаном Охримовичем та Осипом Квасом організував «Стрілецький гурток». В нього входили виключно студенти, серед яких найбільше проявили себе у наступний період Петро Франко, Роман Сушко, Василь Клим, Роман Дашкевич, Григорій Ничка, М.Любінецький, І.Кулиняк. Вони потайки вчилися військової справи²⁷, а для популяризації своїх ідей у 1913 р. почали видавати журнал «Відгуки»²⁸. Влітку

1913 р. керівництво товариства організувало перший мандрівний двотижневий табір у Карпатах, у районі Черногри²⁹.

З кінця 1912 р. у процес організаційного становлення військових товариств включилися старші представники української галицької інтелігенції. 15 грудня на засіданні так званої «Запорізької ради» «Сокола-Батька», яку очолював відомий педагог Іван Боберський, було вирішено зайнятися організацією стрілецьких товариств. У той же день на зборах українських студентів політехніки, які об'єднувалися у товаристві «Основа», прийнято постанову про започаткування військового навчання серед молоді. А вже наступного дня було зібрано Міжпартійний комітет за участю представників старшого покоління (Льонгіна Цегельського, Степана Томашівського, Івана Боберського та К.Малицького) та молоді (Івана Чмоли, Романа Дашкевича, Миколи Балицького і Степана Гайдучка), учасники якого поставили собі за мету випрацювати статут для «Українського стрілецького товариства». Проте незабаром представники радикалів відійшли від цього проекту, зосередивши діяльність в «Українському січовому союзі», яким керував К.Трильовський. Таким чином, з цього часу творення українських стрілецьких організацій пішло двома шляхами, які відповідно репрезентували «Український січовий союз» та представники студентської молоді, яких підтримував Міжпартійний комітет.

Для планової військово-виховної й організаційної роботи студентство, не чикаючи урядового дозволу, заснувало у Львові студентську стрілецьку організацію, якою керував окремий комітет на чолі з Іваном Чмолою. Сюди також входили: Василь Геник, Омелян Кучерішка, Осип Навроцький, Богдан Гнатевич, Василь Дзіковський, Роман Дашкевич, Осип Квас, Василь Кучабський та інші. Представники цього гуртка, який став центром стрілецького руху у Львові, влаштовували військові навчання, вивчали теорію військової справи, займалися розробкою військової термінології та підручників³⁰.

Тим часом «Український січовий союз», що був центром січових товариств у січні 1913 р. вніс на затвердження властей розроблений статут стрілецьких гуртків. Однак через перешкоди місцевої адміністрація, представленої поляками, статут було двічі відхилено. Тільки за третім разом, коли Кирило Трильовський дослівно переклав на українську мову статут польського «Strzelca» («Стрільця») і подав його на розгляд до галицького намісництва, був даний дозвіл на заснування товариства «Січові стрільці». На основі затвердженого статуту 18 березня 1913 р. відбулися перші загальні збори цієї організації, які ознаменували появу першого легального українського стрілецького товариства³¹.

За таких умов організатори студентського стрілецького гуртка, після того як Міністерство внутрішніх справ двічі відхилило його статут, у травні 1913 р. об'єднали його із визнаною владою організацією — «Січові стрільці». Таким чином було остаточно сформовано товариство, яке згодом стало називатися «Січові стрільці I». Його головою став Володимир Старосольський, а заступником — Іван Чмола³² (Кирило Трильовський у своїх спогадах вказував, що Володимир Старосольський був тільки формальним керівником, у той час як дійсно керував Іван Чмола)³³. Біля витоків «Січових стрільців I» стояли такі відомі пізніше старшини, а в той час студенти Роман Дашкевич, Євген Коновалець, Василь Кучабський, Роман Сушко, Петро Франко та інші³⁴.

Проте незабаром у товаристві почала зростати напруга, викликана насамперед небажанням студентів визнавати зверхність «Українського січового союзу» та діяти за його вказівками. Тоді за ініціативою Кирила Трильовського «Повітова січ» у Львові внесла на розгляд намісництва новий статут і 25 січня 1914 р. постало ще одне товариство «Січові стрільці», за яким закріпилася назва «Січові стрільці II»³⁵. Очолив

його студент правничого відділу Львівського університету, керівник «Повітової січі» у Львові Роман Дашкевич³⁶ і в ньому на протигагу першому товариству, що об'єднувало студентів, були згуртовані, в основному робітники та ремісники.

Характерно, що між товариствами були й інші відмінності. Зокрема, керівники організації «Січові стрільці II» ставили перед собою завдання готувати майбутніх підстаршин, тоді як «Січові стрільці I» були зорієнтовані на вишкіл старшин³⁷. Іншою особливістю першої організації було те, що її членами могли бути і жінки, чого в інших товариствах не дозволялося. Серед 10 чот, на які були розділені приблизно 300 представників «Січових стрільців II», дві були сформовані з жінок. При чому одну з них очолювала вже згадувана Олена Степанів³⁸. Слід відзначити, що завданням цієї організації була підготовка не тільки доброго військового, а справжнього громадянина з широким кругозором та високим рівнем національної свідомості. Для цього тут крім військового вишколу вивчали історію України, суспільні науки, історію європейських революцій. Організаційною та просвітньою роботою як всередині товариства, так і в сільських «Січах» займалися студенти, які гуртувалися у I-й четі. «Січові стрільці II» відкидали допомогу австрійської влади, яка позичала стрілецьким товариствам зброю та дозволяла користуватися військовими полігонами (представники товариства «Січові стрільці II» зазвичай вправлялися в стрільбі у підвальному приміщенні будинку номер 5 по вулиці Коперніка у Львові³⁹). Подібні кроки аргументувалися думкою, що справжнього самостійного вояка не можна виховати з допомогою чужої держави⁴⁰. За такої ситуації, щоб забезпечити належні умови для навчання, за фінансової допомоги батька та на власні кошти керівник «Січових стрільців II» Роман Дашкевич придбав 200 гвинтівок, кілька з яких були найновішої системи Манліхер-95, а також були розроблені і виготовлені стрілецькі однострої⁴¹.

Що стосується товариства «Січові стрільці I», то його члени користувалися допомогою місцевих властей. Зокрема, вони позичали зброю для навчань, орендували тир тощо⁴². Навчанням у ньому керували старшини запасу австрійської армії Михайло Волошин, Степан Рудницький, а також студенти Осип Квас, Василь Кучабський та Богдан Гнатевич. Ці діячі продовжили роботу, яка велася у тасмному стрілецькому гуртку. Вони склали термінологічну комісію і займалися підготовкою підручників з військової справи⁴³.

Поділ «Січових стрільців», щоправда, не був тривалим. Керівництво першого товариства, яке об'єднувало за різними даними від 60⁴⁴ до 100⁴⁵ осіб та обмежувало свою діяльність територією Львова, невдовзі все ж таки погодилося на об'єднання під егідою «Українського січового союзу». Обидва товариства сформували так звану «Стрілецьку секцію» при «Союзі», а до її керівництва увійшли по три представники від студентів і від січовиків. Очолив секцію Дмитро Катамай. У результаті їх спільної роботи перед Першою світовою війною в Галичині діяло 96 українських стрілецьких товариств, що нараховували 8200 членів⁴⁶.

Ще однією тасмною військовою організацією став «Мазепинський курс мілітарний». Заснований студентом правничого відділу Василь Кучабським та слухачем політехніки О.Квасом восени 1913 р., цей гурток об'єднував приблизно 80 (за іншими даними 40) молодих людей⁴⁷. Осип Думін згадував, що учасники «Курсу» слухали лекції по військовій дисципліні, з ними проводилися практичні польові навчання у Стрийському парку, на стрільбищах у Замарстинові й Брюховичах⁴⁸. Завдяки старанням організаторів «Курсу» до Першої світової війни з'явилася низка підручників, зокрема, про гвинтівку системи Манліхера, теорію стрільби, військову картографію. Особливих успіхів у цій роботі досягнув Василь Кучабський, який написав праці: «Кріс піхотного війська», «Сигналізація», «Теорія стріляння», «Зберігання зброї», «Розвідча служба» та «Шифри»

(автор книг приховувався за псевдонімом «Вука»). Крім нього підручники «Поземельство (теренознавство)», «Австрійські мапи, пляни і шкціци», «Підручники для техніки і украплення», «Взір на рапорти для командирів, що ведуть більші відділи» під псевдонімом Зінко Бурлака видав Осип Квас. Також працю «Таборування» підготував Василь Клим (опублікована під псевдонімом Іриний Дмитрак). Це були перші військові підручники українською мовою від 1848 р. і у воєнний час вони показали свою цінність у вишкільних структурах, зокрема у Вишколі та Коші легіону Українських січових стрільців⁴⁹.

Представниками цієї організації також було налагоджено видавництво газети, що носила назву «Вічний революціонер». З ініціативи В.Кучабського «мазепинці» склали присягу, у якій зобов'язувалися зі зброєю в руках здобувати незалежність для українського народу. У травні 1914 р. 20 членів товариства перед його керівниками в складі Василя Кучабського, Осипа Кваса та Василя Кліма склали іспити по програмі підстаршин⁵⁰. Ще у лютому 1914 р. організатори товариства заснували так званий «Воєнний фонд», кошти з якого передбачалося використати для закупівлі зброї. На час літніх канікул планувалося також проведення військових навчань в районі Чорногори за участю інших військових організацій. Щоправда, початок Першої світової війни не дозволив реалізувати ці задуми⁵¹.

Таким чином, зростання міжнародної напруги, приготування поляків підшттовхували русинів до роздумів стосовно своєї позиції на випадок збройного конфлікту між Австро-Угорщиною та російською імперією. Найбільшу активність у цьому плані проявила студентська молодь, представники якої стояли на чолі руху за військове виховання галицьких українців та відіграли важливу роль у появі військових товариств. Зайнявшись, на перекір волі багатьох представників галицького політикуму, військовою підготовкою члени цих організацій проявили себе як під час Першої світової війни, так і в ході боротьби за українську державність, при чому не тільки на західноукраїнських землях, алей на Наддніпрянщині⁵².

1. Думін О. Історія легіону українських січових стрільців 1914 — 1918. — Львів, 1936. — С. 8-10.
2. Степанів Олена. Напередодні великих подій // Шишка О. Слідами листопадових боїв. — Львів, 1993. — С. 21, 23.
3. Обіжник і заклик до громадянства // За волю України. Історичний збірник УСС. — Нью-Йорк, 1967. — С. 93; Темницький В. Українські Січові Стрільці. — Відень, 1915. — С. 3.
4. Студентський конгрес // Діло. — 1913. — 4 н. ст. липня (21 ст. ст. червня).
5. Наш з'їзд. Резолюції // Шляхи. — 1913. — Ч. 7. — С. 81.
6. Там само.
7. ДАЛО. — Ф. 350. — Оп. 1. — Спр. 2458. — Арк. 91.
8. ЦДІАУ у Львові. — Ф. 309. — Оп 1. — Спр. 1415. — Арк. 30-31.
9. Темницький В. Українські Січові Стрільці. — Відень, 1915. — С. 8.
10. ЦДІАУ у Львові. — Ф. 309. — Оп 1. — Спр. 1415. — Арк. 31.
11. Степанів Олена. Напередодні великих подій // Шишка О. Слідами листопадових боїв. — Львів, 1993. — С. 21.
12. ЦДІАУ у Львові. — Ф. 309. — Оп 1. — Спр. 1415. — Арк. 31; Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. — Нью-Йорк, 1936. — С. 25; Студентський конгрес // Діло. — 1913. — 4 н. ст. липня (21 ст. ст. червня).
13. Степанів Олена. Напередодні великих подій // Шишка О. Слідами листопадових боїв. — Львів, 1993. — С. 22.
14. Степаненко О. (Допіси) // Відгуки. — 1913. — Ч. 1. — С. 14; Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. — Нью-Йорк, 1936. — С. 25.
15. Думін О. Історія легіону українських січових стрільців 1914 — 1918. — Львів, 1936. — С. 15; Литвин М.Р., Науменко К.С. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 83.

16. Збори львівського українського студентства // Шляхи. — 1913. — Ч. 2. — С. 32.
17. Степанів Олена. Напередодні великих подій // Шишка О. Слідами листопадових боїв. — Львів, 1993. — С. 22.
18. Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 57.
19. Там само. — С. 58-59.
20. Степаненко О. На тему військового образования // Відгуки. — 1913. — Ч. 1. — С. 12.
21. Наш з'їзд. Резолюції // Шляхи. — 1913. — Ч. 7.
22. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 167, 209, 262.
23. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. — Нью-Йорк, 1936. — С. 17; Окаринський В. Вплив українського пласту на генезу стрілецького руху // Пам'ять століть. — 2000. — № 5. — С. 109.
24. Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 56.
25. Там само. — С. 57.
26. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. — Нью-Йорк, 1936. — С. 18.
27. Окаринський В. Вплив українського пласту на генезу стрілецького руху // Пам'ять століть. — 2000. — № 5. — С. 110.
28. Н.М. До історії січовострілецького руху // Визвольний шлях. — 1975. — Кн. 7-8. — С. 849; Ковалюк Р. «Ватра» академії. — Львів, 1999. — С. 13.
29. Окаринський В. Вплив українського пласту на генезу стрілецького руху // Пам'ять століть. — 2000. — № 5. — С. 110.
30. Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 59-60.
31. Там само. — С. 61-62; Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. — Нью-Йорк, 1936. — С. 36.
32. Думін О. Історія легіону українських січових стрільців 1914 — 1918. — Львів, 1936. — С. 16; Ковалюк Р. «Ватра» академії. — Львів, 1999. — С. 13; Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 62.
33. Трильовський К. З мого життя // Гей там на горі «Січ» іде! Пропам'ятна книга «Січей». — Едмонтон, 1965. — С. 53.
34. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 93, 111, 237, 262.
35. Дашкевич Р., Ничка Г. Товариство «Повітова Січ» у Львові // Гей там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей». — Едмонтон, 1965. — С. 235; Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 62.
36. Дашкевич Р., Ничка Г. Товариство «Повітова Січ» у Львові // Гей там на горі «Січ» іде! Пропам'ятна книга «Січей». — Едмонтон, 1965. — С. 235; Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. ХІХ — ХХ ст. — Львів, 2001. — С. 161.
37. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 93; Мірчук П. Євген Коновалець (У 20-річчя смерті). — Торонто, 1958. — С. 19; Окаринський В. Вплив українського пласту на генезу стрілецького руху // Пам'ять століть. — 2000. — № 5. — С. 111.
38. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 93-94.
39. Думін О. Історія легіону українських січових стрільців 1914 — 1918. — Львів, 1936. — С. 18.
40. Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 64-65.
41. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 94.
42. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861 — 1939 рр. (Короткий історичний нарис). — Івано-Франківськ, 1995. — 48.
43. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 168.

44. Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 65.
45. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861 — 1939 рр. (Короткий історичний нарис). — Івано-Франківськ, 1995. — 48.
46. Там само; Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 65.
47. Василь Дмитро Кучабський. Автобіографія // Гелів С.Д. Василь Кучабський: від національної ідеї до державності (українська консервативна політична думка першої половини ХХ ст. та її вклад в історичну науку). — Львів, 1998. — С. 418, 425, 426; Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. — Тернопіль, 2005. — С. 69.
48. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 167.
49. Василь Дмитро Кучабський. Автобіографія // Гелів С.Д. Василь Кучабський: від національної ідеї до державності (українська консервативна політична думка першої половини ХХ ст. та її вклад в історичну науку). — Львів, 1998. — С. 426; Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 168.
50. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. ХІХ — ХХ ст. — Львів, 2001. — С. 161; Квас Осип, Клим Василь. З початків українського стрілецького руху в Галичині // Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). — Мюнхен — Львів, 1994. — С. 159.
51. Квас Осип, Клим Василь. З початків українського стрілецького руху в Галичині // Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). — Мюнхен — Львів, 1994. — С. 159.
52. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. — Львів, 2004. — С. 86, 95-96, 114-119, 239-244, 265-271.

Сергій Адамович (Івано-Франківськ)

УЧАСТЬ СОЮЗУ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ В РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО СТРІЛЕЦТВА

У роки Першої світової війни наддніпрянські політемігранти в Австро-Угорщині, об'єднані в Союзі визволення України (СВУ), активно впливали на суспільно-політичне життя регіону, брали безпосередню участь у діяльності громадсько-політичних організацій і рухів Галичини та Буковини, налагодили тісні стосунки з Українськими Січовими Стрільцями, популяризували національну ідею через пресу та іншу друковану продукцію.

Чи не найміцніші стосунки склалися між СВУ і формацією Українських Січових Стрільців. Дослідження співпраці між політемігрантами і стрілецьством дає змогу прослідкувати реалізацію ними ідеї соборності в 1914 — 1918 рр.

Дослідники М.Лазарович, М.Литвин, К.Науменко, І.Патер, С.Ріпецький у своїх працях значну увагу приділяли взаємовідносинам наддніпрянської політеміграції та Українського Січового Стрілецьтва¹. Однак окремого дослідження, присвяченого цій проблемі, ще не з'явилося. Зважаючи на це, ми спробували проаналізувати роль політемігрантів у розбудові структур стрілецьтва та їх ідейний вплив на УССів.

Співпраця стрілецьтва з СВУ розпочалася вже в процесі творення обох структур. Ще 30 липня 1914 р. відбулася нарада керівників українських стрілецьких товариств, на якій було прийнято рішення створити спільний Стрілецький комітет². Задля формування військових загонів українських добровольців 1 серпня 1914 р. у Львові було утворено Головну Бойову Управу (пізніше — Українська Бойова Управа)³.

Відзначимо, що представник СВУ А.Жук брав активну участь у засіданнях УБУ з часу її переїзду зі Львова до Відня і був добре обізнаним у справах цієї установи⁴. Окрім